

6. Пеньков В.О. Моделювання проявів локальної кривизни при техногенному впливі на дороги / В.О. Пеньков // Містобудування та територіальне планування: наук.-техн. зб. – К., КНУБА, 2014. -Вип. 52. - С305- 310.

7. Пеньков В.А. Особенности водоотвода на дорогах обрабатываемых городов / В. А. Пеньков // Містобудування та територіальне планування, - К.: КНУБА .-2013.- вип.49 . - С. 420 – 425.

Аннотация

В статье описываются особенности, текущее состояние, перспективы и направления для дальнейших исследований дренажных систем в городских улиц и дорог в условиях техногенных деформаций территории.

Ключевые слова: улицы и дороги в городских районах, районах деформаций земной поверхности, поверхностный водоотвод.

Annotation

This article describes the features, current status, prospects and directions for further studies of drainage systems in urban streets and roads in the conditions of technogenic strain territory.

Tags: streets and roads in urban areas, areas deformations of the earth surface, drainage system

УДК 711.48

О. В. Покладок,

Національний університет «Львівська політехніка»

АРХИТЕКТУРНО-ПЛАНУВАЛЬНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ ДАЧНИХ БУДИНКІВ В ПОСТРАДЯНСЬКИЙ ПЕРІОД (НА ПРИКЛАДІ ЛЬВОВА)

Анотація: проаналізовано архітектурно-планувальну організацію дачних будинків. На основі комплексного аналізу сучасного стану внесено пропозиції по їх вдосконаленню.

Ключові слова: дачний будинок, садово-городня ділянка, архітектурно-планувальні трансформації.

Постанова проблеми пов'язана з великим значенням короткочасного відпочинку для фізичного та психологічного здоров'я мешканців міста. Такий вид рекреації сприяє відновленню сил та всебічному гармонійному розвитку людини, не пов'язаному, в основному, з відпусткою, що проводиться за межами постійного місця проживання. В наш час особливого значення він набуває для населення великих міст, яким є і місто Львів.

Для людини XXI століття внаслідок швидкого розвитку нових технологій, погіршення стану навколишнього середовища, постала проблема якісного відпочинку. Відпочинок - важлива частина життя, під час якої відновлюються фізичні сили, відбувається зняття нервової напруги.

Простори, розташовані в оточенні м. Львова, і які володіють високими природничими ознаками, були завжди з бажанням відвідувані для відпочинку. Останнім часом вони активно вибираються як нове місце проживання, зокрема мешканцями міст, котрі втомлені працею, шукають тиші, спокою, близькості з природою. Як результат — в оточенні Львова, на територіях, де досі домінувала в основному туристично-відпочинкова функція, на перший план виходить нова — житлова. Існуюча рекреаційна забудова і дачні будинки змінюють свій характер — перебудовуються [1-3].

Теоретичні основи територіальної організації рекреаційних територій, місць відпочинку і проживання, проблеми дачних будинків, проблеми містобудування вивчалися в роботах: Т. Панченко, І. Родічкіна, М. Дьоміна, М. Габреля, В. Шулика, Б. Поморова, В. Полянського Ю. Веденіна, І. Зоріна, В. Преображенського, Н. Недашківської, Т. Скутара, Г. Фільварова та інших.

Мета статті – аналіз та обґрунтування архітектурно-планувальних трансформацій дачних будинків.

Для досягнення поставленої мети слід вирішити такі завдання:

1. проаналізувати спрощений та типовий характер дачного будівництва середини XX століття;
2. характеристика та аналіз архітектурно-планувальної структури вибраних дачних будинків середини XX століття;
3. характеристика та аналіз архітектурно-планувальних змін структури вибраних дачних будинків з рекреаційною функцією кінця XX століття.
4. пропозиції по вдосконаленню архітектурно-планувальних рішень дачних будинків з рекреаційною функцією.

Об'єктом дослідження є: дачні будинки, що знаходяться у приміській зоні Львова. Було обстежено 30 дачних будинків. Розглядалися ділянки садово-дачного товариства «Електрон», кооперативно-садівничого товариства «Черешня», кооперативу «Здоров'я», садового товариства «Осінь», кооперативно-садового товариства «Ромашка», кооперативно-садового товариства «Цементник». В даній статті детальним аналізом охоплено 8 ділянок. При їх виборі брались до уваги: розташування ділянки в приміській зоні, величина ділянок і характер забудови.

Предметом дослідження є: процеси, що відбуваються в багатьох площинах: економічній, архітектурно-ландшафтній та культурологічній, і які

приводять до виділення специфічного урбо-рекреаційного простору та обумовлення особливостей архітектурно-планувальної трансформації дачних будинків приміської зони м. Львова.

Виклад основного матеріалу.

1. Спрощений та типовий характер дачного будівництва середини ХХ століття.

Всередині ХХ століття концепція короткочасного заміського відпочинку, вираженням якого є дачі, перетворюється в елемент культури. Крім цього, популярність дач настільки зростає, що змінюється соціальний статус дачників.

Для дач цього періоду характерний спрощений та типовий архітектурний вигляд, що відповідає періодичному характеру їх використання. Але такий вигляд не робить дачі менш цікавими об'єктами для досліджень архітекторів. Навпаки, як не дивно, саме спрощеність і типовість дачної архітектури, обумовлюють інтерес до неї як до об'єкта дослідження.

Саме на цій стадії в архітектурі дачних будинків виникає тенденція до деякого спрощення – нові дачники прагнули до максимальної економії дачного відпочинку. Ідеї економії, якими керуються дачники, а також збільшення будівництва дач приводить до скорочення ролі архітектора в проектуванні та будівництві дач. Представники нових соціальних шарів, зацікавлених в будівництві дач, вимушені бути більш економні в своїх запитах. Для них замовлення проекту в архітектора практично неможливе. Саме з цього часу починає зростати роль замовника і зменшуватися роль архітектора в проектуванні і будівництві дач. Кожен використовуваний проект при будівництві змінювався, причому не завжди в кращу сторону: часом не прислуховувались до порад архітектора вибирати для будівництва не надто вологі місця і відповідні будівельні матеріали.

Зупинюсь на колі завдань, які входять в компетенцію архітектора при будівництві приміської дачної забудови [4]:

- *Зонування території.* Дачники, як правило не приймають участі у вирішенні проблеми зонування території на стадії розробки проекту. Проте пізніше, дачники нерідко впливають на зонування території. Особливо це буває помітно в тих випадках, коли планування території не передбачало вираженої громадської зони, а дачники організовують її в процесі життєдіяльності (спортивні площадки, не передбачені проектувальником, місця колективного відпочинку).

- *Планування вуличної мережі.* Це єдине завдання проектувальника, у вирішенні якого дачник безпосередньо участі не приймає. Проте в практиці дачної забудови частими є випадки, коли планування вуличної мережі є явищем стихійним, в умовах відсутності контролю професійного архітектора.

- *Містобудівні рішення території, які включають в себе схему планування кожної ділянки.* Тут важливо відзначити, що планування ділянки було справою дачника (керуючись нормативними документами), залучення архітектора тут можна розглядати тільки як окремий випадок. Як правило, при плануванні ділянки використовувалась одна із трьох традиційних схем – будинок по червоній лінії, будинок посередині ділянки, будинок в глибині ділянки. У випадку, коли одна із схем вибиралась при забудові території, всі ділянки планувались з її використанням, але нерідко виникали ситуації, коли кожен господар вибирав одну із трьох схем, що створювало специфічний стиль забудови вулиці, в якому будинки, які виходили на червону лінію чергувались з будинками, розташованими в глибині ділянки.

- *Проектування будинків дачної забудови.* У даному випадку участь професіонала достатньо обмежена. Забудова дачних ділянок може вестись за типовим проектом, проте, кожен дачний будинок, зведений за типовим проектом, відрізняється один від одного. Відмінності продиктовані різними причинами – іноді соціальними, в тих випадках, коли проект пристосовувався під велику сім'ю, іноді економічними, що могло впливати на вибір матеріалу забудови.

- *Благоустрій ділянки, його ландшафтна архітектура.* Завдання благоустрою, як правило, лягає на власника дачі. Існували певні норми і типові планувальні рішення, але в кінцевому результаті архітектура ділянки залежала від самих дачників.

- *Авторський нагляд за будівництвом.* Авторський нагляд за будівництвом – рідкісне явище. І це, безумовно, одна із причин, по яких навіть будинки, побудовані по одному типовому проекту, получались неоднаковими. Важливо розуміти, що крім незначності участі професійного архітектора в процесі створення дачі, мав місце ще і низький професійний рівень будівельників – оскільки будинки, як правило, будувались власними силами.

Таким чином, дачники, які в більшості не професіонали в архітектурних питаннях, впливають на вирішення практично всіх професійних завдань, які виникають при будівництві дачної забудови другої половини ХХ століття. При цьому вплив дачників на вигляд дачної забудови може бути різноманітним. В одних випадках нестандартною може бути зовнішня обробка, в других в процесі багаточисельних перебудов будинку змінюється об'ємно-планувальна структура, в третіх, під впливом естетичних поглядів власника виникають запозичення тих чи інших архітектурних і декоративних мотивів. Проілюструємо це рядом прикладів (рис.1).

2. Характеристика та аналіз архітектурно-планувальної структури вибраних дачних будинків середини ХХ століття.

Дачні будинки на рис.1 за своєю архітектурно-планувальною структурою належать до типової забудови дачних будинків другої [5] половини ХХ століття.

Стіни зведені з цегли з допомогою цементно-піщаного розчину. Для покриття даху дачних будинків використаний шифер. Це спричинило зміни в конструктивній формі даху та його розмірах: він став тупіший і нищий. Виступи стріхи 10-35 см. Розташування вікон відображає внутрішнє планування. З приміщень мансардного поверху є вихід на балкон (рис.1 б, в).

Найчастіше такі будинки мають сезонне призначення. Це будинки з невеликою кількістю кімнат (рис. 1б, в, г), деякі із сезонних дач у своєму плануванні мають всього лише одну кімнату (рис.1 а). Вона виконується, як показує практика площею 12-18 м². Така багатофункціональна кімната – це ядро всього будинку. Як правило, в такій кімнаті виділений спальний вузол, облаштоване місце для приготування їжі, виділена зона відпочинку.

В будинках середньої величини, які складаються з декількох кімнат (рис. 1 б, в, г), виникає їх специфікація. В таких випадках одна із кімнат може бути облаштована як гостинна, інші як спальні (рис.1, г) для дорослих і дітей.

Висота житлових приміщень сезонних дачних споруд сягає 2,4-2,6м. Висота господарських приміщень, в тому числі розташованих в підвалі, потрібно брати не менше 2 м. Сходові клітки на другий поверх (мансарда в 1б, в, г) можуть розташовуватись як всередині, так і ззовні дачних будинків [6].

Відмінні особливості має перш за все об'ємно-планувальна організація головних, житлових кімнат – спалень. Практика демонструє чимало архітектурних прийомів компактного вирішення спальної кімнати. Один із таких прийомів – використання поярусного розташування спальних місць під скатом даху.

Аналіз і співставлення планувань дачних будинків сезонного призначення показує, що площа спальні може бути зовсім невеликою, знаходитися в межах до 10 м². При облаштуванні спальні як житлової кімнати з декількома спальними місцями площа її приймається не менше 12-14 м².

В одноповерхових будинках спальні облаштовуються в глибині (рис. 1, а), подальше від входу. В двоповерхових будинках і будинках з мансардою спальні переважно облаштовують на другому поверсі (рис. 1, г), де вони формують тиху зону для відпочинку. Перший поверх в таких будинках використовується під кухню і загальну кімнату – місця спілкування і шумних занять.

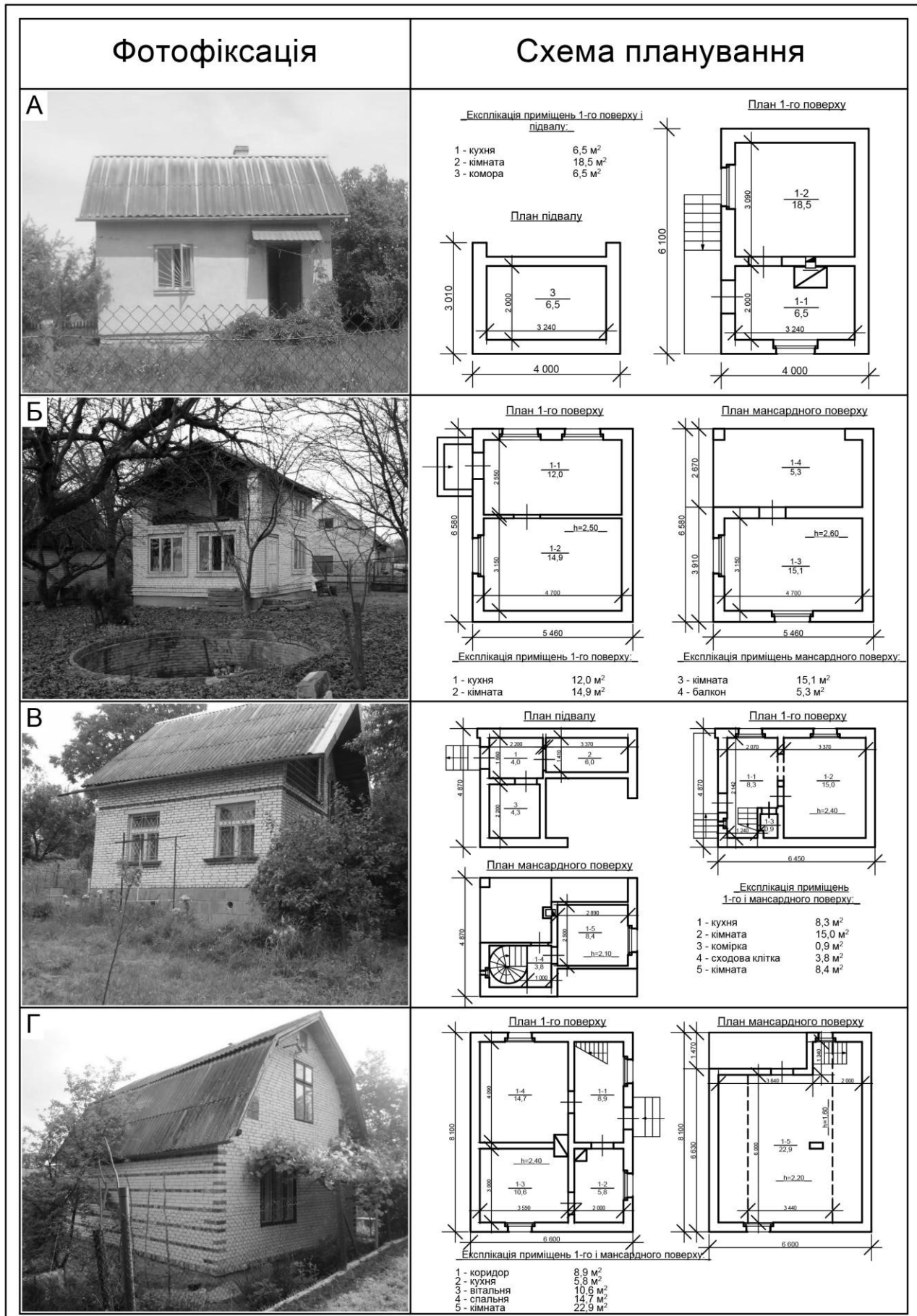

Рис. 1. Схема планування дачних будинків.

Кухня в умовах дачного життя – зосередження багатьох достатньо різнорідних процесів. Тут відбувається не тільки щоденне приготування їжі, але і обробляються плоди і овочі, вирощені на ділянці.

Зустрічаються два варіанти облаштування кухонь: літня окремо стояча кухня (рис. 1, б) і кухня в складі приміщень дачного будинку.

Простіше і економічніше розміщувати кухню в самому домі, передбачивши в доповнення до неї обладнану площадку з піччю чи каміном. Кухні в дачних будинках компактні, їх площа коливається в межах 3,5-7 м². Найчастіше це кухні-ніші. Якщо раціонально підібрати і розставити обладнання, то, як показує досвід, площу кухні можна скоротити до 2,5-4 м², не втративши при цьому зручностей для господарювання. Кухня-ніша може облаштуватися в житловій кімнаті або на веранді.

В дачних будинках, розрахованих на більшу місткість, для приготування і споживання їжі облаштовують окремі кухні, які найчастіше об'єднуються разом зі столовою в одне приміщення.

Кухні в плануванні дачного будинку відводять особливе місце. Вважається, що зручніше всього розташовувати її біля входу, а якщо є другий господарський вихід, то поряд з ним. При кухні розташовується кладовка чи шкаф для зберігання сухих продуктів.

Мають свої особливості і способи облаштування і розташування в дачних будинках санітарно-гігієнічних приміщень. Туалети, душові кабінки, ванні кімнати в самих садових будинках облаштовуються рідко. Ці санітарно-гігієнічні пристрої виносять на ділянку, за межі будинку, що вважається типовим явищем для вітчизняної практики дачної забудови. Якщо ж санітарно-технічні вузли розташовуються всередині будинку, то вони, як правило, мають скромні площі і скорочений склад обладнання.

В дачах круглорічної експлуатації санітарно-технічні кабінки облаштовують в складі приміщень будинку.

При плануванні приміщень дачних будинків найчастіше всього виходять із необхідності функціонального розділення будинку на дві зони: житлову і господарсько-побутову. Набір приміщень як житлових, так і господарсько-побутових в різних типах будинків змінюється, в невеликих будинках він може бути скорочений до мінімуму, тому такий поділ не завжди можливий. В окремих випадках з метою розширення господарсько-побутової зони облаштовують підвальну частину будинку (рис.1 а), яку використовують для зберігання овочів та фруктів. Інколи і в підвальній частині будинку розташовують майстерню для столярних робіт.

Узагальнюючи вітчизняний досвід проектування та будівництва дачних будинків можна виділити наступні їх *планувальні типи*:

- однокімнатні дачні будинки, які складаються з одного універсального приміщення з зоною відпочинку і зоною столової, інколи з кухнею-нішою;
- будинки з ізольованими кімнатами, які мають спеціалізацію;
- будинки з комбінованим плануванням, які поєднують попередні два планування (різні варіанти об'єднання житлової кімнати з кухнею, столовою, спальною кімнатами).

3. Характеристика та аналіз архітектурно-планувальної структури вибраних дачних будинків з рекреаційною функцією кінця ХХ століття.

Дачні будинки з рекреаційною функцією споруджувались в кінці ХХ століття, більшість таких будинків – це трансформовані дачні будинки з господарською функцією. Такі будинки характеризуються розширеним складом приміщень, перш за все рекреаційного призначення. Набір приміщень індивідуальний для кожної окремої сім'ї. Оскільки в замиському будинку під час відпочинку можна більше уваги приділяти відновленню сил, здоров'ю, спортивним і оздоровчим заняттям, доглядом за тілом, тому в плануванні дачного будинку можна зустріти спеціальні групи приміщень.

На основі узагальненого досвіду проектування і будівництва можна вказати на наступні спеціальні приміщення рекреаційного характеру, які частіше за інші включаються в структуру дачного будинку (рис. 2):

- приміщення для спортивних і оздоровчих занять (тренажерний зал, басейн, більярдна, спортивний зал (рис. 2 б, в));
- приміщення фізіо-гігієнічного і лікувально-відновлювального призначення (сауна, масажна, косметична (рис 2 г));
- приміщення для рекреаційно-відпочинкових занять (відео зал, бібліотека (рис. 2 а)).

Одні із цих приміщень мають загальносімейне призначення, інші – особисте, вони використовуються тільки одним членом сім'ї. До загальних приміщень відносяться гостьові кімнати, холи-рекреації, сімейні бібліотеки, спортивні зали. Вони служать місцем проведення відпочинку сім'ї, а також зустрічей, спілкування з гостями. Особисті кімнати – це перш за все спальні кімнати і санітарно-гігієнічні кабінети. Але не тільки. Особистими можуть бути приміщення для хобі або приміщення для індивідуальної роботи, пов'язаної з професійною діяльністю одного із членів сім'ї. Такою кімнатою може бути масажна, косметична (рис. 2 б) та інші. В дачних будинках з рекреаційною функцією набір цих приміщень індивідуальний. Він залежить від особливостей побуту сім'ї, від виду професійної діяльності членів сім'ї, від національних звичаїв.

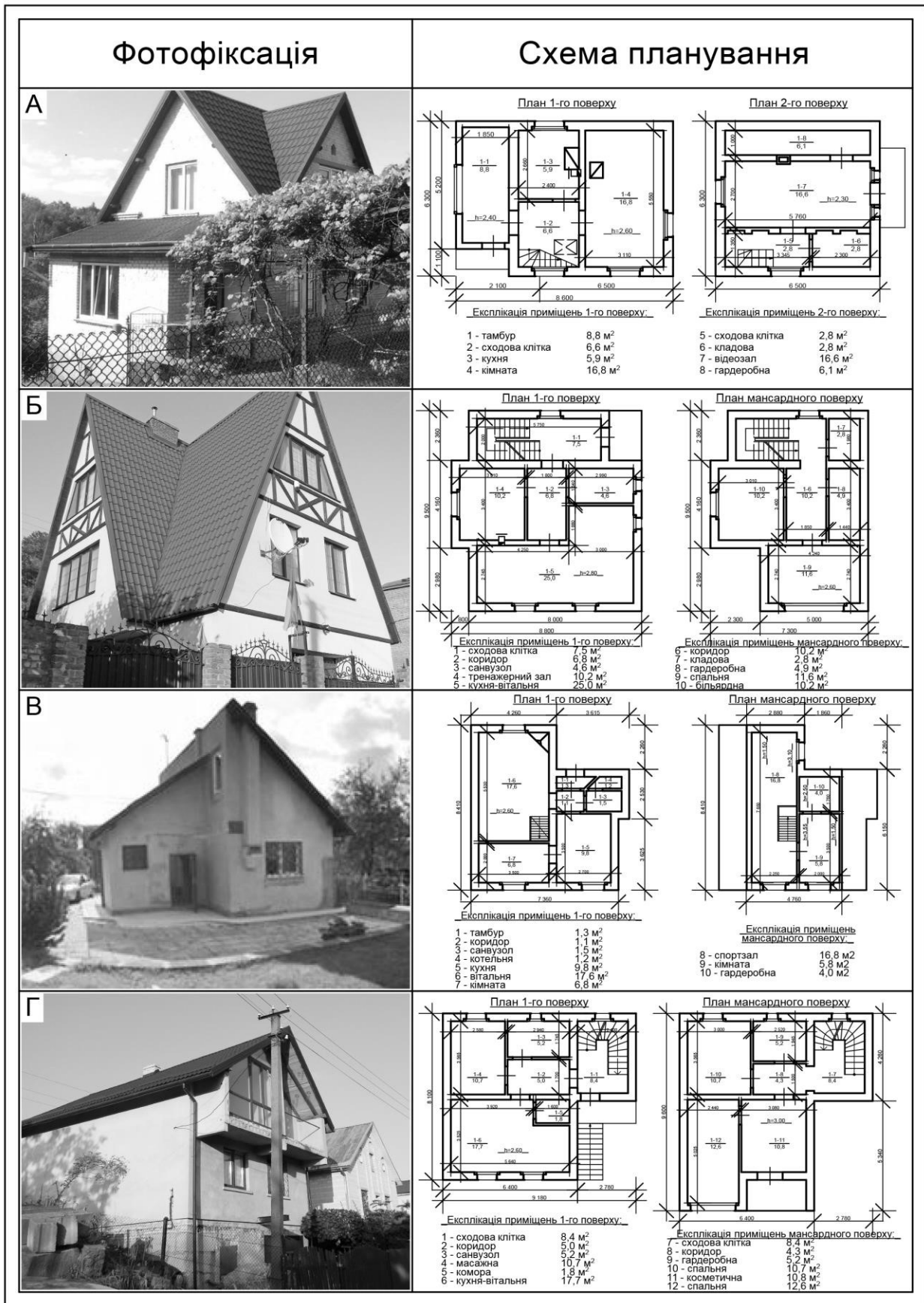

Рис. 2. Схема планування дачних будинків з рекреаційною функцією.

Відмінною рисою таких будинків є особлива організація житлових приміщень.

Зона приготування їжі в рекреаційному будинку отримує розвинуте просторове втілення у вигляді набору спеціалізованих приміщень або відокремлених функціональних зон. Вона може включати робочу кухню, кладові для зберігання продуктів. Зона прийому їжі також може складатися із цілого ряду приміщень, серед яких кухня-вітальня (рис. 2 б, г).

Просторово розвинутий і блок санітарно-гігієнічних приміщень. Санітарно-технічна кабіна загальносімейного користування часто стає основою для організації просторого гігієнічного вузла. Такі вузли можуть включати туалет, ванну кімнату, сауну, душову кабіну, гардеробну, косметичну, тренажерний зал.

Особливості планування дачних будинків з рекреаційною функцією:

Вхідний вузол. Практика показує, що в малих дачних будинках господарської функції, прихожої немає, деколи функцію входу виконую веранда. Якщо дача більша, то прихожа є, але малих розмірів. У великих дачах прихожу замінює вхідний хол, або вестибюль, який доповнений гардеробною кімнатою.

Парадні і гостьові приміщення. В дачних будинках середньої величини появляються кімнати, які відіграють роль гостьових кімнат, а також спеціалізовані кімнати.

Спальна група приміщень. В малих дачних будинках спальні місця розташовані в загальній (житловій) кімнаті. В будинках середньої величини появляються окремі спальні. Інколи вони забезпечені гардеробною і санітарним вузлом. У великих дачах виникають спальні вузли, вони представлені цілою групою кімнат; тут появляються окремі, тільки при спальні, літні приміщення (балкон, лоджія, тераса).

Господарські та побутові приміщення. В малих дачах кухня знаходиться в житловій кімнаті або на веранді. Це кухня-ніша. Якщо будинок великий, то як окреме приміщення появляється кухня зі столовою зоною. До кухні можуть бути додатково приєднані літні приміщення (тераса, балкон або лоджія).

Веранда. Важливими приміщеннями рекреаційних будинків є веранда і тераси. В теплий період року на веранді збираються всі члени сім'ї, тут обідають, відпочивають, спілкуються. Сміло можна стверджувати, що в літніх дачах веранда – це місце, де відпочивальники проводять більшу частину часу. В невеликих будинках веранда виконує роль прихожої: сюди виходять двері

інших приміщень, тут починається сходові клітка на другий поверх. Все це додатково вказує на роль веранди, як основного комунікаційного приміщення. Тому веранду дачники стараються зробити просторою. Для дачних

будинків з рекреаційною функцією характерні два принципово різні варіанти архітектурних рішень: центричного і павільйонного типів. Центрична забудова – зосереджене розміщення функціональних процесів в єдиному об'ємі, в одному будинку і така забудова може бути компактною. Павільйонна схема представляє собою композицію із окремо розташованих будинків-павільйонів (сауна, басейн, спортивний зал).

Загальна тенденція ХХ століття – економія території і зменшення площі ділянок забудови, що негативно вплинуло на трансформовані збільшеної площі дачні будинки, які на невеликих ділянках розташовані майже на всій ділянці, що залишає зовсім маленьку площу території для спорудження окремих рекреаційних будинків.

4. Пропозиції по вдосконаленню архітектурно-планувальних рішень дачних будинків з рекреаційною функцією.

1. Доречно блокувати будинки попарно в одну споруду з влаштуванням спільної стіни, що дозволить збільшити площу ділянки для рекреаційних потреб, і в майбутньому облаштування спільних майданчиків для ігор та відпочинку дітей.

2. Реконструйовані будинки повинні бути невеликими за площею забудови та складатися з одного, максимум двох поверхів з другим поверхом у мансарді – інакше неможливо буде дотриматись існуючих норм з пожежної безпеки.

3. З метою енергозбереження реконструйовані будинки пропонується термомодернізувати сучасними матеріалами.

4. Встановлення малих архітектурних форм на кшталт лавочок, світильників, альтанок тощо.

5. Для гармонійного формування архітектурно-ландшафтного середовища рекреаційних дачних будинків у нових проектах необхідно дотримуватись принципів, які відповідають досягненням науки в нинішній час і забезпечують:

Відкритість – взаємодію забудови рекреаційного дачного будинку з ландшафтним оточенням, необмежені території якого дають можливість його подальшого перспективного розвитку;

Нелінійність – дотримування меж цілісності об'єкта, запрограмованих параметрів рекреаційного дачного комплексу з метою запобігання створення безперервної смуги забудови;

Варіантність – прогнозування розвитку рекреаційного дачного комплексу на основі функціональних, територіальних, екологічних та інших обґрунтувань різних шляхів його можливої архітектурно-планувальної організації у відповідності до містобудівної концепції формування планувальних утворень вищих ієрархічних рівнів рекреаційні зони, району, системи.

6. Запропоновані основні типи дачної забудови з рекреаційною функцією:
- тип 1. рекреаційна функція – сезонна, і дачні будинки використовуються приблизно 6 місяців;
 - тип 2. рекреаційна функція – круглорічна;
 - тип 3. рекреаційна функція – круглорічна, і має літнє розширення.

Для використання дачних будинків з рекреаційною функцією необхідно використовувати вище перелічені пропозиції.

Використана література

1. Габрель М. Урбаністичні процеси на відпочинкових територіях приміської зони м. Львова / Михайло Габрель // Містобудування та територіальне планування: наук.-техн. зб. — К. : КНУБА, 2009. — № 35. — С. 95–105.
2. Яценко В.О. Дачні та садові території – місце відпочинку чи місце проживання. // Сучасні проблеми архітектури та містобудування: наук.-техн.зб. К.: КНУБА, 2014. — № 36. — С. 357–365.
3. Покладок О.В. Архітектурно-планувальне переосвоєння садово-городніх територій (на прикладі Львова). // Архітектурний вісник КНУБА: наук.-вироб. зб. — К. : КНУБА, 2014. — № 5. — С. 319–327.
4. Поморов С.Б. Второе жилище горожан, или Дом на природе. Урбоэкологические аспекты эволюции городского жилища /Научная монография. – Новосибирск: изд-во НГАХА, 2004. – 472 с.
5. Білоконь Ю.М. Регіональне планування (теорія і практика) / за ред. І. О. Фоміна. — К.: Логос, 2003.
6. Полянский В.К., Полянский В.В. Дача и приусадебное хозяйство / Полянский В.К. – Воронеж, 1991. – 304с.

Аннотація

В статтю проаналізовано архітектурно-планувальну організацію дачних домів. На основі комплексного аналізу сучасного стану внесено пропозиції щодо їх удосконалення.

Ключевые слова: дачный дом, садово-огородный участок, архітектурно-планувальні трансформації.

Annotation

The article analyzes the architectural design of country houses. Based on a comprehensive analysis of the current state made suggestions for their improvement.

Keywords: country house, gardening site, architectural-planning transformation.